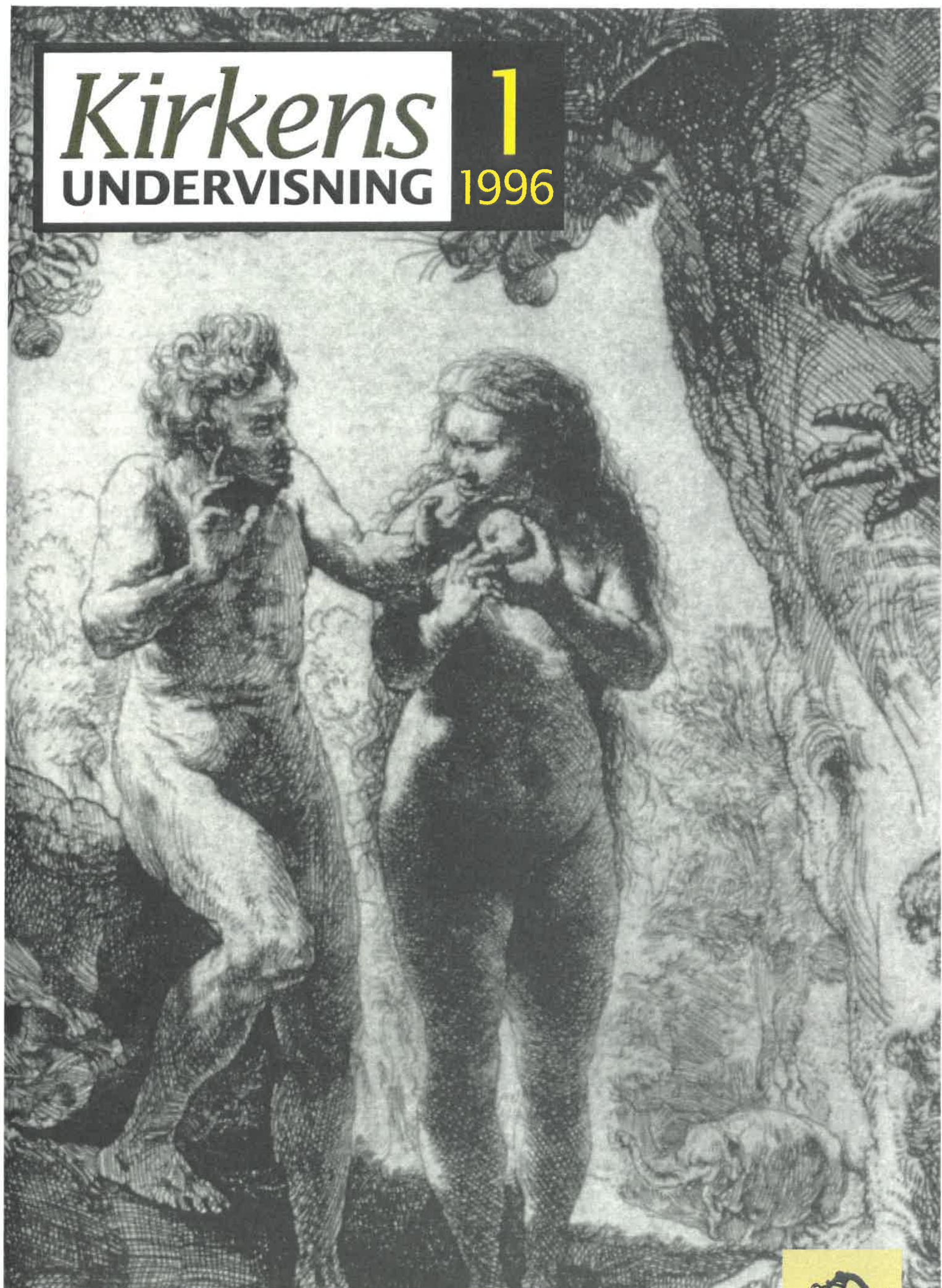

Kirkens UNDERSVISING

1
1996

TEMA: *Fristelse*

INDHOLD

De store spørgsmål

Fristelse

Et tema i Jesu biografi

Af Eberhard Harbsmeier

3

Job og hans lidelse

Et undervisnings-
eksempel
for voksne

Af Henning Nørhøj

8

Fald i fristelse og du vil...

Ideer til et undervis-
ningsforløb om
fristelse

Af John Rydahl

12

Tavshedens dæmon

Af Leif Rasmussen

16

Ideer og Inspiration

18

Bøger og materialer

20

I snart mange år har man fra kirkeligt hold hævdet, at nu søger flere og flere mennesker til kirken. Flere mennesker spørger efter kristendommens svar på de store spørgsmål. I endnu flere år har der fra mange sider været talt om de tomme kirker.

Ja, påstanden om at "flere søger kirken" og påstanden om de "tomme kirker" er næsten blevet klicheer. Men når man ser lidt nuanceret på det, er der faktisk sandhed i begge påstande. Her i 90'erne er der nogle tusinde mennesker, der rykker lidt tættere til kirken. Men hvis man ser det i forhold til antal døpte, har det faktisk i århundreder været sådan, at hundredtusindvis af mennesker er rykket væk fra kirken.

I årtusinder har millioner af mennesker verden over søgt svar på de store spørgsmål – og søgt dem hos religionerne, hos filosoffer og tænkere, i videnskaben m.m. Nogle af de vigtigste og hyppigst stillede af disse store spørgsmål er vel:

Hvad er det, der får os til at gøre, som vi gør, af både godt og ondt? Hvad er der hinsides rum og tid? Hvordan er det hele blevet til?

Når man i kristen sprogbrug taler om disse tre spørgsmål, taler man om *fristelse*, *det evige liv* og *skabelse*. I kirkens gudstjeneste forkyndes et kristeligt indhold ind i disse begreber som et svar på sådanne spørgsmål.

I Kirkens Undervisning årgang 1996 vil de her fremhævede temaer blive behandlet. Disse temaer er valgt ud fra den kendsgerning, at flere nu søger svar på de store spørgsmål i kirken. Mange af dem, der nu søger kirkens og kristendommens svar, søger nemlig i hø-

jere grad den kirkelige undervisning end egentlig kirkens gudstjeneste. Selv om kirkerne langt fra er så tomme som nogle påstår, er der dog stadig et stort misforhold mellem de mange døpte og de – trods alt – forholdsvis få, der søger deres spørgsmål til livet belyst ved kirkens gudstjeneste.

En af årsagerne til dette er, at de mange har for få forudsætninger for at fornemme, at det er de store og i dybeste forstand afgørende spørgsmål, det handler om i kirkens gudstjeneste. Det er ikke kristendomsundervisningens primære opgave at "få folk jaget i kirke", men det er at skabe indsigt i, hvad kristendommen siger, og at den siger noget om de store spørgsmål. Hvor dette lykkes kan der skabes forudsætninger for at rykke nærmere til kirken og dens gudstjeneste.

I dette første nummer af 1996-årgangen af Kirkens Undervisning er temaet fristelse. I undervisnings-eksempler, bibelarbejde og salmepresentationer belyses emnet og giver et fundament for et videre arbejde med emnet. Som i de tidligere årgange er der sidst i bladet også en række boganmeldelser af et bredt udsnit af nyere bøger til kirkens undervisning. Der er også en side med ideer og inspiration – og alt det tilsammen håber redaktionen giver god arbejds- og læselyst! I

Af Arne Kristophersen

Fristelse

Et tema i Jesu biografi

I artiklen her læser Eberhard Harbsmeier Jesu livs- og fristelseshistorie ud fra de tre begreber begivenhed, tydning og fortælling. Og med udblik til teologihistorien, bl.a. Bultmann og Bonhoeffer, belyses fristelse som tema i Jesu og ethvert menneskes liv.

Af Eberhard Harbsmeier

Kristologi og biografi

Da jeg begyndte at læse teologi, var det tema, der overskyggede alle diskussioner forholdet mellem biografi og kristologi. Der var to ekstreme modpoler.

I min hjemby Göttingen talte Joachim Jeremias for, at det gjaldt om at komme tilbage til Jesu egne ord. Kun hans egne ord kan give vores forkyndelse myndighed og troværdighed, det er kun "Jesus selv", hans egne ord og handlinger, der er grundlag og kriterium for al kristologi, dvs. talen om Jesus som frelser.

På den anden side var der en hel anden skole, repræsenteret først og fremmest af Rudolf Bultmann, der så ganske anderledes på det: Her lærte vi kort og godt, at kristologi, læren om Jesus Kristus som vor frelser, og biografi, fortællingen om hans liv, intet har med hinanden at gøre. Der er ingen bro mellem Jesu liv og det han betyder for os. Vi møder kun Jesus i forkyndelse, først efter opstandelsen bliver det tydeligt, hvad han betyder; det kan ikke ses på hans liv. Det er vigtigt, at han har levet, men hans liv i sig selv beviser ikke, at han var Guds søn og vor frelser. Det bevidner kun *indirekte*, at Jesus var hans søn.

Dette kommer stærkt til udtryk i Bultmanns Jesusbog (1926; på dansk i 1930 og 1977), der i høj grad rummer en indirekte kristologi og som nok er det mest personlige og stærkeste udtryk for Bultmanns kristendomssyn. Bogen slutter med en fremhævelse af, at en koncentration om Jesu "personlighed" ville være i modstrid med Jesu menneskeopfattelse. Han forstod ikke sig selv som "personlighed", men som "person"; ikke som en, der hviler i sig selv, men

en, der er sendt af Gud og dermed "bærer af ordet". Dette ord skal ikke forstås som objektiv sandhed, men som begivenhed, hvor tilhøreren er impliceret.

Person og personlighed

Denne skelnen mellem personlighed og person er den dybeste grund til, at man ifølge Bultmann egentlig ikke kan skrive en biografi – og slet ikke en biografi om Jesus. En personlighed er noget, der hviler i sig selv, har sit centrum i sig selv, og en moderne biografi vil altid have tendens til, at fremstille et menneske, der har centrum i sig selv; den ser menneskets livsverden med dette menneske som midtpunkt. Netop et sådant syn strider imidlertid radikalt imod Jesu menneskeopfattelse, der har sit centrum udenfor sig selv.

Derfor skriver Bultmann i indledningen, at det drejer sig om "et møde med historien", og ikke om, at beskrive en personlighed og gøre

den "psykologisk forståelig". For det, man gør forståeligt, bliver "beherskbart" for vores viden, en biografi skaber så at sige den distance, den objektivisering, der udelukker et ægte møde, en ægte dialog med historien.

Man kan for det første spørge, om Bultmann ikke på dette punkt har et alt for snævert syn på biografi. Det syn at den altid skal tolke en livshistorie som en i sig selv hvilende sammenhæng, der har en "personlighed" som sit centrum og ikke en "person". Et menneskes livshistorie kan også ses som del af en større livsverden.

Man kan for det andet spørge, om en biografi altid forudsætter en distance, der sætter sig i den position, at man gør en person psykologisk "forståelig" og reducerer den til noget "som man behersker med sin viden". Man kunne tænke sig en biografi, der samtidig er en tolkning, og dermed et møde med den person, der fortælles om.

Og for det tredje vil jeg spørge, om ikke man må skelne mellem et objektiviserende "gøren forståeligt" på den ene side, som består i, at man reducerer det, man forstår, til det, man ved i forvejen, og det virkeligt at "forstå" på den anden side i et ægte møde med den person, man beskæftiger sig med. Eet er at gøre Jesu personlighed forståelig, noget andet er at forstå ham.

Og for det fjerde kan man så spørge, om ikke det at forstå en person altid også er at forstå dens livshistorie, dens livsverden.

Selv om biografien ikke skal og kan bevise kristologien, talen om Jesus som frelser, så vidner fortællingen om Jesu liv dog indirekte om hans betydning som frelser. Det er derfor, bibelen iklæder forkyndelsen af Jesus som frelser i biografien form.

Moderne biografiforskning

Hvad ligger der i at skrive en biografi, at se et andet menneske ud fra dets livsverden og livshistorie?

Moderne biografiforskning bruger ikke så meget det objektiviserende ord *biografi*, altså beskrivelsen af liv, men ordet *livshistorie* om

det, der skal beskrives. Det er et meget videre begreb der både omfatter:

- begivenhed (de objektive kendsgerninger),
- tydning (vores forståelse af det, der skete) og
- fortælling (den måde, vi skildrer livshistorien på).

Begivenhed, tydning og fortælling er uløseligt forbundet med hinanden og man kan ikke udelade et af disse aspekter. Hele problematikken om biografien er med andre ord meget mere indviklet end det umiddelbart ser ud til, og det ligger også i betydningen af ordet *historie* eller bedre det tyske ord "Geschichte", hvor man må skelne mellem:

- *objektiv og subjektiv historie*, historie som følge af begivenheder og som fortælling.
- *historie som ental og flertal*, historie som et helhedsforløb eller som enkeltfortællinger.
- *historie som aktiv og passiv historie*, som vederfarelse og som handling, så at sige set indefra og udefra.

Den nyere biografiforskning ser livshistorien meget mere som en helhed, den respekterer subjekternes egen perspektiv (den subjektive side), man kan ikke fortælle om et menneskes livshistorie, uden at man har en idé, en tolkning af det, dette liv betyder. Og når man fortæller om et menneskes liv, gør man det altid med en bestemt hensigt. Et menneskes liv foreligger aldrig som en række nøgne kendsgerninger, men er altid også en helhed, den helhed, vi udtrykker, når vi fortæller om et menneskes liv.

Fristelse og Jesu liv

At Jesu liv indledes med en skildring af fristelsen, er naturligvis ingen tilfældighed. Det har en betydning som faktisk begivenhed, som tydning af Jesu liv, som betydning for os og som dramatisk fortælling.

Der foreligger to fortællinger om Jesu fristelse, en kort og mindre kendt i Markus 1,12-13 og den mere kendte i Matthæus 4,1-11 og – lidt anderledes – Lukas 3,30-4,2. Den ældste tekst er Markus:

„Straks efter drev Ånden ham ud i ørkenen. Og i fyrre dage var han i ørkenen og blev fristet af Satan; han levede blandt de vilde dyr, og englenerne sørgede for ham“.

Den siger ikke noget om, hvori fristelsen bestod, og det er åbentbart en meget mere enkel fortalt historie.

Væsentlige ting af den fristelseshistorie, som vi kender den fra Matthæus, mangler her: Samtalen med djævelen, bjerget, sulten.

Man har antaget, at det her er en fortælling, der oprindeligt var meget mere udførligt fortalt. Vi får ikke at vide, hvilken mening fristelsen har, hvorfor han er "sammen men dyrene" og hvad englenerne betyder. Formentlig skal fortællingen forstås som en kamp, Jesus stilles på prøve – ude i ørkenen, dvs. han er helt alene. Og når han lever sammen med engle og vilde dyr, så er der måske ikke – som det umiddelbart kunne forstås – tale om en paradisiske tilstand, som den beskrives f.eks. hos Esajas 11,6ff., men om en kamp med livsfjendtlige magter.

Engle er nemlig i bibelen ofte også truende, livsfjendtlige magter, f.eks. i Romerbrevet 8,38. Meningen med denne ældste fortælling om fristelse som tema over Jesu liv er da denne, at Jesus var derude, hvor livet er truet, hvor livsfjendtlige magter truer det – men han bestod prøven, han gik ikke under – nej, disse magter måtte derimod tjene ham.

Kan man diskutere med djævelen?

Hvis man ser på de andre mere kendte beretninger om Jesu fristelse, så er forskellen især den, at her *diskuterer* djævelen med Jesus. Hvor der før var tale om en *magtkamp*, er der nu tale om en *ordstrid*, og det er oplagt, at hele

FRISTELSE

I bibelsk sprogbrug er fristelse det samme som *prøvelse*. Fristelsen kan opstå i menneskers indbyrdes forhold, som f.eks. farisæerne der vil sætte Jesus på prøve (Mark. 8,11). Men begrebet *fristelse* bruges først og fremmest, når Gud og mennesket står overfor hinanden. Det er så enten Gud, der sætter mennesket på prøve eller omvendt.

Til de mest kendte fortællinger om Guds prøvelse af mennesket hører ofringen af Isak (1. Mos. 22). Syndefaldsberetningen er historien om en prøvelse (1. Mos 3), hvor mennesket imidlertid bukker under.

I den yngre del af Gammel Testamente og i Ny Testamente er det *Satan*, der optræder som fristeren. Det er Satan, der stiller Job på prøve (Job 1-2). I Ny Testamente er fortællingen om Jesu fristelse i ørkenen (Matt. 4,1-11) det tydeligste eksempel på Satan som frister.

Ifølge Hebræerbrevet har Jesus levet hele sit liv under prøvelse, som han altid bestod.

Faste

er et alment religiøst fænomen og står for en frivillig spise- og drikkevægring. Mennesket kan afholde sig fra at spise og drikke i guddommens nærvær eller fasten kan være en forberedelse til bøn eller anden religiøs aktivitet.

I Gammel Testamente ses fasten som udtryk for sorg f.eks. i forbindelse med sygdom eller dødsfald – eller i tilfælde af pagtsbrud (1. Sam.7,3-6). Faste var forordnet i forbindelse med *forsoningsdagen*. Fromme jøder fastede ofte et par af ugens dage – dog ikke sabbaten, som var en glædedag.

Ifølge evangelierne er fasten en udbredt skik (Matt.6,16-18 og Mark 2,18,22).

Lidelse

Lidelse kan være en følge af synd af enhver art, individuelt eller kollektivt. Lidelsen er da *straf*. Den uskyldiges lidelse skyldes dæmoner eller fjender, men kan også være Guds prøvelse af mennesket.

Eller lidelsen kan være stedfortrædende, soning af andres skyld. Se f.eks. sangene om Herrens lidende tjener Es.52,13-53,12. Denne tekst fik afgørende betydning for de kristnes forståelse af Jesu lidelse og død.

Lidelsen opfattes som *uforståelig*. Den kommer uberegnelig ind i et menneskes liv. Gud kan ikke kræves til regnskab for denne uforståelige lidelse (Jobsbogen og Prædikerens bog). ●

vægten nu så at sige forskubbes på det psykologiske plan.

Nu er fristelse ikke primært prøvelse men en slags forførelse. Og sådan er historien da også blevet udlagt med mere eller mindre dybsindige betragtninger i historiens løb. Djævelen er ikke længere fjenden, men den, der vil forføre med gode argumenter (oven i købet fra Bibelen), og Jesus er den, der slår ham ud med endnu stærkere argumenter.

Den oprindelige magtkamp mellem Satan og Jesus bliver til en skriftlærd debat med Jesus som den klogeste.

Man har sagt, efter min mening med rette, at det måske er en lille smule naiv at tro, at man kan diskutere med djævelen. Når man er begyndt på det, har man så at sige allerede tabt. Satan diskuterer man ikke med, her siger man bare nej, man forsager – eller endnu bedre sådan som Dostojevskij helt geni-

alt har gendigtet historien i romanen Brødrene Karamasov i den berømte Legende om Storinkvisitoren:

Her besvarer Kristus fristerens anklage og argumentation med tavshed! Når man nemlig begynder at diskutere med det onde – er man allerede halvvejs forført! Det er en måske typisk luthersk overtro, at man kan besejre djævelen med rigtig teologi og gode argumenter.

Fristelse som begivenhed, tydning og fortælling

Vi var inde på, at enhver biografi har forskellige lag eller dimensioner, den faktiske begivenhed, tolkningen og selve fortællingen. I det følgende skal vi betragte Jesu fristelse ud fra disse tre synsvinkler:

Begivenhed

Hvilken historisk kerne ligger bag alle disse fortællinger? Man kan

tolke historien som en selvfortolkning af Jesus og antage, at han selv har fortalt om det og at denne fortælling ligger til grund for den bibelske overlevering.

Det forudsætter den forestilling, at Jesus her gør op med det jødiske ideal om en politisk messias eller frelser, et ideal, som han dog i sin ungdom har været fristet af. Jesus fortæller så at sige sine disciple om dengang, han besluttede *ikke at bruge magt og ikke at blive politiker*. For det er det, djævelen vil friste ham til.

En anden mulig tolkning er den, at man i historien ser en erindring om Jesu ophold hos Johannes døberens i ørkenen. Han var en slags elev af Johannes, hvad Jesu dåb jo er et vidnesbyrd om. Fristelsen er så at sige led i Jesu *profetuddannelse* hos Johannes i ørkenen.

Tydning

Man kan ikke se bort fra, at fristelseshistorien er en tydning af Jesu liv – om det nu hidrører fra ham selv eller fra urmenigheden. Striden går her om, hvorvidt Jesus her – stedfortrædende – oplever det, der principielt er ethvert menneskes lod, om det så at sige er fortællingen om fristelsen som almenmenneskelig vilkår – eller om det drejer sig om specielt messianske fristelser.

Den klassiske tolkning tyder fristelsen, ud fra sammenhængen med dåben – som en speciel messiansk fristelse, der går ud på at korrigere eller gøre op med den jødiske politiske messiasforventning.

Andre siger, at det ikke er specielt messianske, men ganske almindelige fristelser, der er tale om. Fortællingen er så en formaning til de kristne: Underet skal ikke bruges til selvhjælp, ikke som demonstration (de første to spørgsmål), og lydigheden imod Gud kan ikke deles, man kan ikke tjene to Herre, Gud og Satan, Gud og mammon, som det hedder senere i evangeliet.

Fortælling

Historien har dog også en tredje dimension, en fortælledimension, nemlig den betydning, historien har i hele Jesu livshistorie. Andreas Davidsen formulerer meget godt, at den historiske kerne i for-

tællingen ikke er en bestemt begivenhed, men "hele Jesu levnedsløb", der forstås under nøgleordet fristelse.

Isoleret betragtet er historien enten en belæring om den – i bedste fald – rette skelnen mellem politik og religion, eller også en formaning om at skelne mellem satanisk magi og ægte undere og om at man kun skal tilbede een Gud. Sin egentlige mening og dybde får teksten først som del af en helhed, som indledning og grundmotiv for fortællingen over Jesu biografi og livshistorie. Hele Jesu liv forstås som een eneste afvisning af fristelsen. Kierkegaard siger:

„Hans Liv er lige fra Begyndelsen en Fristelseshistorie: det er ikke blot et enkelt Afsnit i hans Liv, de fyrretyve Dage, der er Fristelsens Historie, nei hans Liv (som det også er: Lidelses-Historien) er Fristelses-Historien“ (Samlede Værker, 3. udg., 14, 177).

Det er da også oplagt, hvordan fristelsesmotivet er et gennemgående motiv i skildringen af Jesu liv, man kan tænke på Jesu familie, på Peter og andre: „I har holdt ud med mig i mine fristelser“ (Lukas 22,28, efter den gamle oversættelse). Og djævelens ord: „Hvis du er Guds søn“, gentages af dem, der gik aftentur forbi korset og spottede ham (Matthæus 27,40):

„Du, som bryder templet ned og rejser det igen på tre dage, frels dig selv, hvis du er Guds søn, og stig ned fra korset“.

Både hos Satan selv, men også i disciplen Peter og i den forbi-passerende, der måske går aftentur langfredag, for at se, hvad der sker, hører vi fristelsens stemme. Og meningen med evangeliernes fortælling er klar: Jesus afviste ikke kun engang, men så at sige med hele sit liv, den fristelse, som Adam faldt for.

Fristelse og magt

Når vi taler om fristelse, tænker vi ofte på noget moralsk, det at blive forført til noget, man inderst inde ikke vil. Vi bliver lokket til noget, der i virkeligheden skader os selv, f.eks. det at spise for meget. Fristelser er så at sige kortsigtede nydelser med skadelig langtidsvirkning, det kan både være det at spise usund, det at snyde, at være utro – altsammen noget, der ikke kan betale sig i det lange løb. Og det, der kan bekæmpe disse fristelser – eller holde dem i ave – det er fornuften.

Lidenskaberne frister, de vil forføre os til kortvarige nydelser – men fornuften kan gennemskue det og holde igen. Men bibelsk talt er fristelsen noget meget dybere og farligere, fristelse har med magt at gøre, med at omgås kræfter, der er stærkere end os selv.

Dostojevskij har instinktivt forstået, hvad fristelse er: Det handler om *magt*. Vel at mærke magt ikke kun som fysisk, ydre magt, for magt er også magt over samvittigheden! Magten bliver jo ikke mere harmløs af at være åndelig magt!

I Det gamle Testamente udtrykkes denne fristelse som viljen til at blive som Gud (1. Mos. 3,5). Det ikke at ville nøjes med at være menneske. Samtidig kan Bibelen dog også sige om mennesker, at det er skabt i Guds billede, at det er „kun lidt ringere end Gud“ (Salme 8,6), og i Johs. 10,34 tales der om mennesker som „Guder“. Hvordan kan det hænge sammen, både det at være Guds barn og samtidig erfare det som en fristelse at være det?

Svaret finder vi måske i Fil 2,6, hvor det hedder, at Jesus Kristus ikke anså det for „et røvet bytte“ (gammel oversættelse) at være Gud lig. Deri består forskellen mellem Kristus og os: At han ikke anså det

for at være et privilegium, en magt, at være Gud lig, men nøjedes med at være et menneske, „selvom han var i guddomsskikkelse“.

Fristelsen og ondskaben ligger i, at man vil gøre det, der er en gave, til et privilegium, man har for sig selv. Så bliver menneskets og Menneskesønnens guddommelighed til magtmisbrug. Jesus var Guds søn – fordi han nøjedes med at være mennesker lig! ●

Bonhoeffers forståelse af fristelse

En af de få teologer, der i vor tid har beskæftiget sig med, hvad fristelse er, er den tyske teolog og modstandskæmper Dietrich Bonhoeffer. Bonhoeffer blev som modstandsmand myrdet af nazisterne, han vidste hvad lidelse var, men han vidste også, at lidelse, uskyldig lidelse er magt – og dermed fristelse. I bogen *Fristelse*, der efter han død blev udgivet i 1953 (dansk oversættelse af Jørgen Glenthøj 1959) skelner han mellem tre ophavsmænd for fristelse:

- djævelen,
- os selv (eller „begæret“) og
- Gud.

Der er ikke tvivl om, at der er tale om en stigning i fristelsens farlighed: Djævelen frister som det åbenbart onde, som løgner, forfører, den, der vil rakke mennesket ned. Mere raffineret er den fristelse, der kommer fra os selv, for det viser at fristelsen er *min skyld, mit ansvar*. Men hvad med det tredje? Kan man virkelig sige, at Gud frister? Selvom det hedder i Jak 1,14, at Gud frister ingen, fortæller Bibelen dog om fristelser, der kommer fra Gud eller at Gud idet mindste *giver Satan lov til at friste*. Hvordan kan det gå til at Gud frister. Bonhoeffer giver tre svar:

- for på denne måde at overvinde Satan endegyldigt. Idet Satan får sin ret, er han tilintetgjort.
- Gud giver Satan spillerum for at føre de troende til frelsen. Kun gennem erkendelsen af synden,

gennem lidelse og død kan det nye menneske leve.

- overvindelsen af Satan og den troendes frelse er alene sand og virkelig i Jesus Kristus. Satan hjemsøger al menneskehedens synd, lidelse og død på Jesus. Men dermed var hans ret også til ende.

Bonhoeffer skelner i sin gennemgang af fristelseshistorien – ud fra Matthæus 4,1-11 – mellem den kødelige, den åndelige og den fuldkomne, dvs. egentlig sataniske fristelse. Man kunne skelne mellem fristelse som svaghed, hovmod og dæmoni, det at ville være ond for ondskabens skyld.

Til de "kødelige" fristelse hører for Bonhoeffer vellyst i bred forstand – både seksualitet, forfængelighed, magtsyge og hævnlyst, det selv-kredsende og derfor umættelige begær. Men dertil hører også *lidelse*, den lidelse, der frister til selvcentrering og fornægtelse af Kristus.

De "åndelige" fristelser er *sikkerhed og fortvivelse* og mismod, den selvcentrering, der både får udtryk i selvoptaget selvsikkerhed og det at opgive håbet. Ganske som i øvrigt også Kierkegaard siger Bonhoeffer, „at ingen anfægtelse er frygteligere end at være uden anfægtelse“, den falske hellighed, der er en form for potenseret ondskab.

Den sidste fristelse er „bevidst og endegyldigt frafald fra Gud“, den fristelse, djævelen stiller og Jesus gennemlever på korset. ●

Job og hans lidelse

Et undervisningseksempel for voksne

Lidelsens problem har optaget mennesket til alle tider. Det er dels kommet til udtryk i en teoretisk form: Hvorfor findes der lidelse i verden? Hvorfor skal den uskyldige lide? Dels kommer problemet til udtryk mere praktisk: Hvordan kan lidelse overvindes? I artiklen her belyser Henning Nørhøj lidelsens problem udfra Jobsbogen i Det gamle Testamente.

Af Henning Nørhøj

I Jobsbogen i Det gamle Testamente er en af de klassiske dokumenter om lidelsens problem. Der er nok ingen tekst, der graver så dybt i lidelsens problem, som netop Jobsbogen. Men trods dette giver Jobsbogen os ikke en løsning eller et facit.

Jobsbogen er komponeret således, at en lang dialog i poetisk form mellem Job og hans venner, afsluttes med et replikskifte mellem Job og Gud. Denne Jobsbogens egentlige indhold er så omgivet af en rammefortælling, som vi også kalder Jobslegenden. Jobslegenden handler om en retfærdig mand, som rammes af de værste ulykker, men som belønning for sin fromhed og udholdenhed får alt dobbelt igen og dør gammel og mæt af dage.

Jobslegenden indledes sådan:

„Der boede en mand i landet Us; han hed Job. Han var en retsindig og retskaffen og gudfrygtig mand, der holdt sig fra det, der var ondt. Han fik syv sønner og tre døtre. Han ejede syv tusinde får og tre tusinde kameler, fem hundrede spand okser og femhundrede æselhopper og en mængde trælle. Han var den mest velstående mand blandt alle Østens folk.“

Med nogle få ord er vi sat ind i situationen. Vi får heltens navn og navnet på hans hjemland. Vi hører om hans store fromhed og tilsvarende store rigdom – begge dele hører sammen. Men gennem skildringen af denne rene lykke skimter vi muligheden for en katastro-

fe. For en sådan lykke kan ikke holde! Ulykkerne vælter nu ned over Job. Han mister alt: sine kameler, okser, æsler, trælle og til sidst sine sønner og døtre.

Men som om det ikke skulle være nok, rammes hans også af sygdom. Og vi finder ham endelig siddende i askedyngen ved landsbyen, kradsende sine sår og i selskab med sin hustru og tre venner. Hustruen opfordrer ham til at forbande Gud og død, mens vennerne er kommet for at trøste ham.

Det onde frister

Jobs lidelse er imidlertid aftalt spil. Vi føres nemlig ind i den himmelske tronsal, hvor Gud Herren sidder på sin kongetrone omgivet af sit hof. Til dette hof hører også Satan ("anklageren"), som vist nok har den opgave at støve omkring på jorden og udspionere menneskene og afgive rapport om deres fejltrin og syndere. Denne Satan har åbenbart en funktion, som var kendt fra de orientalske fyrstehoffer. Og vel at mærke må vi skelne Jobsbogens "anklager" fra den ondskabens inkarnation, det onde selv, som i jødedommen og kristendommen benævnes som satan eller djævelen.

Satan vil prøve Job, friste ham til at forbande Gud ved at påføre ham lidelse. Og Gud Herren giver nu Satan lov til at prøve ham. Såvidt første del af den oprindelige legende, hvis alder og baggrund iøvrigt ligger hen i det uvisse.

Men en jødisk digter og tænker fra 300- eller 400-tallet f. Kr. er blevet fascineret af Jobslegenden og dens skildring af Jobs lidelse og

har så brugt den som udgangspunkt i et stort poetisk værk, i hvilket han behandler sin samtids mest brændende problem: Hvorfor skal den retfærdige lide? Er Gud selv retfærdig

Digtet har fået dialogens form, nemlig Jobs dialoger med de tre venner, Elifaz, Bildad og Sofar, som prøver at overbevise ham om, at der må være en årsag til hans lidelse, nemlig en begået synd. Som en sidste deltager i dialogerne indføres en vis Elihu med sit bud på problemets løsning. Måske er denne Elihu en repræsentant for det fremspirende farisæiske parti?

De er tidens rationalister, der prøver at give en årsagforklaring. Og vel at mærke en forklaring, der skal sikre Guds retfærdighed og derfor lægger årsagen hen i mennesket selv. Men ikke desto mindre er det en grunderfaring, at et menneske pludselig kan rammes af ulykke, uden at der i dette menneskes liv er noget, der kan retfærdiggøre og forklare det skete.

Forfatteren til Jobs bog prøver så at finde frem til et sprog og nogle billeder, der på én gang fastholder, at Gud Herren som både "giver" og "tager", men samtidig sætter afstand mellem det onde og Gud selv. Forfatteren vælger altså ikke den løsning, som vi kender fra den persiske religion, hvor det gode føres tilbage til den gode Gud, mens det onde skyldes dennes modstander.

Jobsbogens opbygning

Prosa

Prologen eller 1. del af rammefortællingen. Job sættes på prøve, introduktion af de tre venner. Kap. 1-2.

Digtet

1. Dialogerne mellem Job og hans venner, Elifaz, Bildad, Sofar. Kap. 3-31.
2. Elihus' tale. Kap. 32-37.
3. Guds tale og Jobs bekendelse. Kap. 38-42,6.

Prosa

Epilogen eller sidste del af rammefortællingen. Kap. 42,7-17.

Far-søn billedet

Professor Kirsten Nielsen har i sin bog *Satan – den fortabte søn?* den opfattelse, at Satan og Job begge er sønner af Gud. Kirsten Nielsen skriver:

„Skaberen er i Jobs Bog såvel den frygtindgydende, som Job må anklage for at skalte og valte med sine egne skabninger, som den omsorgsfulde. At det er det sidste aspekt, der er det stærkeste, tyder gudstallerne på, og ikke at forglemme rammen, der fortæller om Guds omsorg for Job.

På denne baggrund må man dog spørge, hvad det er, der holder sammen på disse gudsbilleder og i sidste instans gør det forståeligt, at Job kræver at mødes ansigt til ansigt med Gud selv, og at bogen kan ende

med en lykkelig afslutning. Kunne det være,...at gudsbilledet har sin rod i forestillingen om forholdet mellem Gud og Job som et far-søn forhold?“

Men også Satan hører med til guds sønnerne, hævder Kirsten Nielsen. Og i dette billede bliver Jobs Bog fortællingen om, hvordan den ældste søn bliver jaloux, fordi faderen favoriserer den yngste søn. De to, der skulle være brødre, bliver fjender. Og faderens kærlighed får onde konsekvenser.

For den, der som far elsker sine sønner, kan ikke undlade at prøve om hans kærlighed er gengældt, når først der er rejst tvivl derom, skriver Kirsten Nielsen. Men når tvivlen er gjort til skamme, så er den ældste søn stadig hans søn.

Anvendt på Jobs Bog, så går Gud ikke til sidst i rette med Satan og tilintetgør ham. Jobs Bog slutter ikke med, at Gud afsiger en dom over den af sønnerne, der bragte tvivl i hans sind og fristede ham til at prøve yndlingssønnens tro og kærlighed. Kirsten Nielsen skriver:

„Nogen færdig løsning giver bogen ikke på det, vi kalder lidelsens problem, men ved at fortælle Jobs historie giver den sprog og billeder at arbejde videre med. Ved at vælge billedet af en far og hans sønner er forfatteren i stand til at fortælle om nærheden og distancen mellem Gud og det onde, begge dele er med. Ikke sat på en logisk formel, der "går op", men fortalt som et handlingsforløb, hvor man kan følge

udviklingen og forstår og accepterer faderens kærlighed til begge sine sønner og hans ansvar for begge sine sønner."

Hvad betyder egentlig navnet Job? En nærmere sproglig undersøgelse viser, at Job betyder "Hvor er far?" Det er nok den mest enkle formulering af Jobs problem!

Er job en syndebuk?

Spørgsmålet er stillet af den franske filosof René Girard i en bog om Job, som han skrev i 1985. Girard ser i sin undersøgelse over Jobs bog bort fra både prologen og epilog, som han mener afsvækker selve Jobbogens anliggende. Og dette anliggende er at fremstille Job som en *syndebuk*. Job ser sig selv som forkastet og straffet af sine omgivelser. Han har ikke begået nogen synd, men alle vender sig alligevel bort fra ham. Han er blevet sit samfunds syndebuk.

Begrebet *syndebuk* stammer egentlig fra 3. Mos. 16, hvor forsoningsdagens ritual omtales. På denne ene dag om året bringer ypperstepræsten det foreskrevne forsoningsoffer: en tyrekalv som syndoffer for sig selv og en vædder som forsoningsoffer for folket.

Efter dette offer skal han føre en gedebuk frem og lægge sine hænder på dens hoved og bekende israelitternes synder og sende den ud i ørkenen, bort fra menneskers verden. Og på denne måde er der skaffet forsoning for folkets synder. Bukken er i sig selv uskyldig, men bærer altså folkets synd ud i ørkenen.

Dette behov for at blive fri for skylden og lægge den over på en enkelt, det vi kunne kalde syndebuksmekanismen, ser Girard altså afspejlet i Jobs samtaler med de tre venner. Vennerne vil finde en årsag til lidelsen og prøver at lægge årsagen på Job. Han må på en eller anden måde være skyldig, hævder de.

Girard drager i sin bog om Job også en sammenligning med den græske tragedie om kong Ødipus, som tager skylden på sig for den pest, der har ramt hans by, Theben. Han går i eksil, hvorefter pesten standser.

Guds tale til Job

Mod slutningen af Jobs bog optræder en 3. part på scenen efter at samtalen mellem Job og hans venner er forstummet - nemlig Gud selv.

Guds tale falder i 2 afsnit. 1. kap. 38-39 som handler om selve skabelsens storhed og uforståelighed 2. kap. 40-41 fremhæver to "mesterstykker" i Guds skabelse.

Hvad handler talen egentlig om? Vi får igennem Gudstalen en detaljeret og storslået redegørelse for verdens tilblivelse og indretning. Dernæst bliver læserens blik løftet mod stjernehimlen, hvor dyrekredsens stjernebilleder nævnes. Meningen med denne "skabelsberetning" er ikke en beskrivelse af naturfænomenerne for deres egen skyld, men at give Job (eller læseren) en følelse af afmagt i forhold til Guds almagt.

Med en skærende ironi fremsætter Gud en række spørgsmål, som får den adspurgte til at forstumme:

„Hvor var du, da jeg grundlagde jorden?

Fortæl det, hvis du har forstand til det!

Hvem bestemte dens mål - det ved du vel?

Hvem spændte målesnoren ud over den?

hvor blev dens fodstykker sat ned,

og hvem lagde dens hjørnestein, mens alle morgenstjerner jubede,

og alle Gudssønner råbte af fryd?

...

Har du nogensinde beordret morgenen frem, anvist morgenrøden dens plads, hvor den kan gribe fat i jordens kanter,

så de ugudelige rystes af den?" (Kap. 38, 4.-13).

I Guds tale er der intet forsøg på at gå ind på det problem, som ellers var genstand for samtalen mellem Job og vennerne. Gud udtaler sig overhovedet ikke om Jobs skyld eller uskyld - eller om gengældelse eller sin egen retfærdighed. Gudstalens kraftige og direkte appeller til Job tjener et dobbelt formål:

1. at gøre klart, hvor grænseløs og uendelig, Guds magt er.
2. at få Job til at indse sin egen uendelige uformåenhed og uvidenhed.

Job underkaster sig da også i tavshed. Gud har talt og mennesket må tie:

*„Jeg lægger hånden på munden.
En gang har jeg talt,
jeg tager ikke til orde igen
10 gange, jeg fortsætter ikke.“
(kap. 40,4f.)*

På én gang er det det overvundne og frigjorte menneske, der svarer. Job har virkeligt lært noget under Guds lange tale, nemlig at Guds væsen har en dybde, som ingen menneskelig tanke kan trænge ned i. Der findes noget uudgrundeligt, noget skjult i Gud, som ikke kan forklares. Guds handlinger har med andre ord en mening, som intet menneske kan fatte. Og stående overfor Gud kan mennesket derfor ikke gøre andet end at underkaste sig i tavshed og bevare sin tro og sit håb.

Til Bibelarbejdet

Det kan synes at kræve et større tilløb at læse Jobsbogen igennem. Men det lønner sig!

Andre GT-lige tekster om lidelse, som kan sammenlignes med Jobsbogen er:

- Jeremias 20,13,18 om kaldets lidelse.
- Esajas 53,1-9 Om Herrens liden- de tjener.

Det er også nærliggende at sammenligne Jobsbogen med klagesalmerne i Salmernes bog. Jobs bog taler samme sprog som de gamle salmer. Men alligevel har dette digterværk en helt anden funktion. Hvor den klagende i salmerne trygt vender sig til Gud med sin klage, så er Gud for Job blevet problematisk.

Et tydeligt eksempel findes ved at sammenligne Salme 22,2-9 med Job 10, 1-7. Forskere mener, at Salme 22 afspejler kongekultens fornedrelsesritual, hvor kongen gennemspiller naturens hendøen for ligesom naturen at opvækkes til nyt liv.

Prøv at finde alle ligheder med Jobsbogens tekst (Job 10,1-7). Jobsbogen virker på mange måder helt nutidig med sin skildring af lidelsens problematik og kampen for at finde frem til en retfærdig Gud. Eksistensfilosoffen Erich Frank har udtrykt forholdet mellem tro og tvivl således:

"På bunden af troen er der tvivl, frygt for at Gud skulle være opstået af vor egen tilfældige tanke. Denne tvivl er langt fra at være skeptikerens i sammenligning hermed

harmløse mistro. Det er den absolutte tvivl, det er fortvivelsen, som ryster mennesket i hele dets væsen. Det er ikke blot at fornægte Gud, men at trodse ham.

Imidlertid er det netop i denne desperate kamp mod Gud, at mennesket erfarer, hvad Gud virkelig er. Det finder, at det ikke kan undslippe ham. I sin magtesløshed erkender det Gud som et "gigantisk massiv med truende afgrunde og tinder". Han opdager, at Gud er rædselvvækkende, at han er en skjult Gud, at "hvad der kan fattes, er endnu ikke Gud".

Tilbage står spørgsmålet om, hvordan Det nye Testamente tolker lidelsen.

Er lidelsen – også i kristen forståelse – det ubegribelige mysterium i vort menneskeliv? Eller har kristentroen en slags løsning? Hvordan forstår vi Jesu lidelseshistorie som svar på den menneskelige lidelse?

Måske er kristendommen en religion "der ikke går op"! ●

Fald i fristelse og du vil ...

At begrebet fristelse ud over at være et begreb også er reel virkelighed, er der næppe nogen, der vil benægte. Fristelsen er så konkret i sit indhold og sin konsekvens, at selv små børn har gjort erfaringer med den. Derfor egner begrebet sig også godt til at blive behandlet i undervisningsmæssig sammenhæng – endda helt ned i den tidlige skolealder. John Rydahl, der er pædagogisk konsulent i Folkekirkens Skoletjeneste i Kbh.-Frb. giver i artiklen her ideer til et undervisningsforløb om fristelse.

Af John Rydahl

fra Bibelen kender vi bl.a. fristelsen fra urmytologien, men også fra bud og bøn. „Du må ikke begære din næstes hus. Du må ikke begære din næstes hustru, hans træl eller træl-kvinde, hans okse eller æsel eller noget som helst af din næstes ejendom“, hedder det i det 10. bud.

Og i "fadervor" beder vi om ikke at blive ledt ind i fristelse. Vi hverken *må* eller *vil* altså det, som vi egentlig har en vis trang til. At det alligevel sker ved vi fra Paulus, som i sit brev til romerne siger om sine egne handlinger: „Det (gode, red.), jeg vil, det gør jeg ikke, og det, jeg hader, det gør jeg“.

Også i nyere litteratur, for eksempel hos Benny Andersen, kommer problemstillingen til udtryk, når det i en sang hedder: „Gå nu nat og gå nu lige hjem, eller skævt hvis bare du når uskadt frem. Jeg ved godt at på din vej, lurer fristelser på dig, og du kan jo ikke sige nej“.

En erfaring de fleste af os kan nikke genkendende til f.eks. efter et julegaveræs, hvor vi gennem et par måneder har været bombarderet med fristende tilbud fra diverse julekataloger og plagende forventningsfulde unger. At vi jævnt hen er faldet for fristelsen, viser opgørelsen fra Danmarks Statistik, som påstår, at gennemsnitsforbruget til julegaver dette år løb op på 2400,- kr. pr. husstand. Og knap har vi fået smidt papiret i skraldespanden, før et nyt angreb sætter ind – denne gang fra januarudsalget.

For alle dem, der ikke på forhånd havde planlagt og forberedt sig på at bruge udsalget til at få

byttet alle julegaverne for på den måde at få den dobbelte portion til den halve pris, var udsalget et nyt fristelsens dilemma, som man enten kunne falde for eller sige nej til.

Fristelse og ansvar

Hermed har vi i nogen grad fået rammet fænomenet ind. Fristelserne er der som muligheder i vores liv, og de står til rådighed for at blive realiseret. Vores opgave er det så at forholde os til disse muligheder.

I et sådant forhold har vi ifølge Sartre altid vores frihed til at sige nej. Vi er altså på ingen måde underlagt fristelsen eksistentielt set, men vi står, uanset hvordan vi forholder os til den, tilbage med ansvaret for vores handling.

Hos Sartre hænger *fristelse* altså sammen med *ansvar*. Det samme er tilfældet hos Kierkegaard, som i „Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift“ lader Climakus placere begrebet fristelse som en etisk kategori. Et tilværelsens dilemma som afgøres ved troen. Kierkegaard benytter sig især af to bibelsteder, når han skal udfolde sin forståelse af fristelsen:

1. Kor. 10, 13

I første Korintherbrev hedder det:

„De fristelser, der har mødt jer, er kun menneskelige. Og Gud er trofast; han vil ikke tillade, at I fristes over evne, men vil sammen med fristelsen også skabe udvej, så I ikke bukker under.“

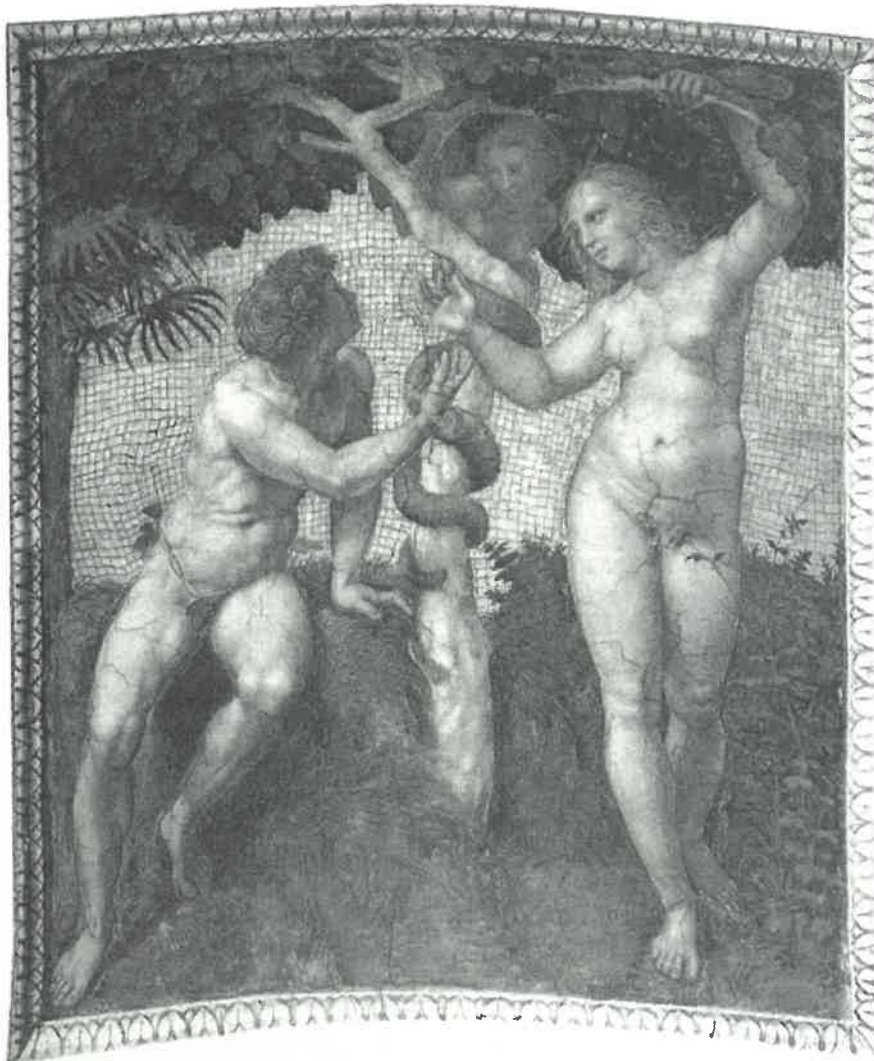
På samme tid er denne Gud udvej ifølge Kierkegaard muligheden for at sige nej til fristelsen og troens mulighed. Et uadskilleligt fællesskab fordi det er troen, som giver styrke til at sige nej til fristelsen. Ved at sige nej til fristelsen, siger man ja til Gud, og ved at have sagt

ja til Gud, siger man nej til fristelsen. På samme tid dialektisk og tautologisk forstået.

Følgelig har det omvendte valg samme logiske struktur – at sige ja til fristelsen er at sige nej til Gud. Fristelsens mulighed er således et af de steder, hvor vi hver især

afgør os i forhold til troen. Om vi kaster os ud i et troens elastikspring og derved bliver holdt oppe, eller vi falder for vilkårlighedens fristelser er ifølge Kierkegaard en indvortes beslutning. Fristelsen kommer til os udefra som en mulighed – ligger i det udvortes, mens vi i det indvortes afgør os for om muligheden skal realiseres eller ej. Vælges troen har man samtidig et værn mod fristelsen og til lige realiseret en vej, som fører én nærmere til Gud.

Raphael, Syndefaldet ca. 1509, Vatikanet, Rom.

Jak. 1, 13-15

Fravælges troen falder man i fristelse og er overgivet dennes vilkårlighed. Sin udfoldelse af fristelsen og forholdet mellem det udvortes og det indvortes i „Begrebet Angest“ bygger Kierkegaard på Jakobs Brev, hvor der står følgende:

„Men ingen som bliver fristet, må sige: „Jeg bliver fristet af Gud;“ for Gud kan ikke fristes af det onde, og selv frister han ingen. Når man fristes, er det ens begær, der drager og lokker én; når så begæret har undfanget, sætter det synd i verden, og når synden er vokset op, føder den død.“

I forbindelse med det udvortes skelner Kierkegaard her som i andre sammenhænge mellem det absolutte og det relative størrelser og understreger, som Jakobs brev, at fristelsen nok kommer udvortes fra, men aldrig fra Gud.

Som absolut instans kan Gud ikke fristes og han frister heller ikke selv nogen. Tværtimod angiver Gud med troens mulighed en

vej ud af fristelsen. I troen kan mennesket realisere det absolutte og derved holde fristelsen, som en relativ størrelse, på afstand. Uden tro ender man i fortvivelse og angst, som med en lettere omskrivning af Kierkegaard kunne udtrykkes på følgende måde:

Lad dig friste, du vil fortryde det; Lad dig ikke friste, du vil også fortryde det; lad dig friste eller lad dig ikke friste, du vil fortryde begge dele; enten du lader dig friste, eller ikke lader dig friste, du fortryder begge dele.

Således resonerer den, som ikke kender troen, som mulighed. Hermed er dogmatikken rammet ind i forhold til buddet og bønne. Gud har stillet forbud op mod fristelsen, men på grund af sin syndighed, nages mennesket konstant af begæret mod den.

Som værn mod fristelsen har Gud givet troen, som mennesket gennem bøn kan modtage og derved komme til at gå i Kristi fodspor, som én der ikke ligger under for fristelser. Kristus er eksemplet, som modstår alle fristelser lige fra begær over magtmisbrug og til selvophøjelse.

Fristelsens ophav

For at holde Gud ren i forhold til det at være fristelsens ophav indfører Kierkegaard et par distinktioner i sin forståelse af fristelsen og udfolder dem i forhold til et par af de gammeltestamentlige fortællinger.

I syndefaldsberetningen var opfattelsen på Kierkegaards tid traditionelt set den, at fristeren (Satan) i slangeskikkelse frister Eva, som derved bliver skyldig i forhold til Guds forbud og Adams fald samt deres pådragelse af synd. Her går Kierkegaard tekstkritisk til værks og er at den opfattelse, at et karaktertræk ved myten netop er, at den lader det foregå i det udvortes, som udspiller sig i det indvortes. Fristelsens ophav ligger med andre ord i mennesket selv og som alt andet tager den som realiseret handling kun anledning af forskellige muligheder i det udvortes. Følgelig kan man ifølge Kierkegaard ikke fralægge sig skylden, når man har ladet sig drage af fristelsen. Man har kun sig selv, at føre skylden hen på.

Indirekte er der tillige tale om en prøvelse fra Guds side. En prøvelse af Adam og Eva på deres lydighed over for Guds bud. For Kierkegaard er prøvelse noget kvalitativt andet end fristelse. Hvor fristelsen tilhørte den etiske kategori – tilhører prøvelsen den religiøse. I prøvelsen lever man i troen og er som sådan hævet over det etiske. Man spørger ikke om dette eller hint er rigtigt eller forkert, som under den etiske kategori. At Adam og Eva levede under det etiske, ses deraf, at de pådrog sig skyld ved at spise af træet til kundskab om godt og ondt. Det var med andre ord deres bestemmelse og funktion.

Tro – et værn mod fristelse

Anderledes forholder det sig med "troens fader" – Abraham, som lever under troens kategori. Han påbydes som en prøvelse fra Gud at ofre sin egen søn og stiller ingen spørgsmål til dette krav, men adlyder blindt og uden anfægtelse i lydighed mod Gud. Anfægtelsen er sammen med prøvelsen de to varianter af fristelsen, som Kierkegaard indfører og placerer som graderinger heraf.

Prøvelsen som tilhørende den egentlige religiøse kategori i troen og anfægtelsen som ligger i overgangen mellem det etiske og det religiøse. Stadigt bundet til det etiske, men med fornemmelsen for, at der foreligger kategorier, som er højere end det etiske, kan man rammes af anfægtelse, f.eks. i forhold til fortællingen om Abraham. Anfægtet kan man blive over det set fra anfægtelsens side helt urimelige krav til Abraham og dets konsekvenser for Isak – moralsk forarget kan man inden for den etiske sfære blive over, at Abraham ikke rammes af denne anfægtelse, men underkaster sig budet. Abraham gør ingen af delene og netop den lydige tro er det, der frelser Isak. Han forholdt sig religiøst til det absolutte og faldt ikke for fristelsen til enten at stille spørgsmål, han ikke ville kunne formulere eller til at ville snyde sig uden om Guds bud.

Gud kan altså udsætte et menneske for prøvelser for at styrke den tro, der skal fungere som et værn mod fristelsen.

Noget lignende er tilfældet med Job, der prøves gennem fornærelse, fattigdom, sult og sygdom. Som

Abraham består Job prøvelsen, men i modsætning til Abraham udsættes han for et voldsomt pres fra de sociale omgivelser for at bekende sin skyld. Bogen igennem fastholder Job sin uskyld i forhold til vennernes anklager, og bevarer derved sin uskyld overfor dem, men også sin absolutte skyld overfor den Gud, som har sat betingelserne for livet og verden. I Jobs tilfælde ligger fristelsen i at undsige Gud, og nok anfægtes han over sin skæbne, men troen er alligevel så stærk, at den afholder ham fra fristelsens mulighed, og han belønnes derefter.

Undervisning om fristelse

På baggrund af denne korte redegørelse og nedenstående henvisninger skulle det være muligt at tilrettelægge undervisningsforløb om fristelsen, såvel til den indledende konfirmationsforberedelse som i den egentlige konfirmationsforberedelse.

Med udgangspunkt i den pågældende elevgruppes egne erfaringer af begrebet og de svære overvejelser konkrete situationer kan bringe én ud i, kan problematikken rammes ind og motiveres både fagligt og personligt med spørgsmål som f.eks.: Hvad er fristelse? Hvorfor er det fristelse? Hvor kommer den fra? Hvad betyder den for mit liv? Hvordan skal jeg forholde mig til den i alle dens afskygninger? ...

Herfra er der flere mulige veje i det videre forløb. Der kan kobles direkte til et eller flere af de anførte bibelsteder enten i form af fortælling eller selvlæsning med ef-

terfølgende samtale. En anden mulighed kunne være at konstruere mere aktuelle og virkelighedsnære caseforløb, som eleverne eventuelt under inddragelse af skønlitteratur, forholder sig til, dramatiserer eller illustrerer for derefter at konfrontere dem med de bibelske fortællinger og eventuelt Kierkegaards forståelse heraf.

Om Kierkegaard kan inddrages som andet end "lærergennemgang" afhænger selvfølgelig af, hvilket elevniveau man har med at gøre. At han skulle være fremkommelig på konfirmationstrinet viser et par udgivelser til folkeskolens ældste trin inden for det sidste år. ●

Teksthenvisninger

Søren Kierkegaard:

- To opbyggelige taler, (SV 4, side 35-49).
- Frygt og Bæven, (SV 5, s. 15-65).
- Begrebet Angest, (SV 6, s. 140).
- Afsluttende Uvidenskabelig Efterskrift, (SV 10, s. 142).
- Lilien paa Marken og Fuglen under Himlen, (SV 14, s. 155).

Bibelhenvisninger, GT:

Syndefaldsmyten, (1. Mos. 3).
Isaks ofring, (1. Mos. 22).
De ti bud, (2. Mos. 20,17).
Jobs bog, (Jobs bog).

Bibelhenvisninger, NT:

- Fristelsen i ørkenen, (Matt. 4, 1-11).
- Fadervor, (Matt. 6, 9 - 13).
- Advarsler mod afgudsdyrkelse, (1. Kor. 10, 13).
- Tro i prøvelse og fristelse, (Jak. 1, 13 - 14).

Undervisningsmateriale:

- F. Madsen Poulsen, *Møde Søren Kierkegaard*, OP-forlag 1995.
- J. Rydahl, *Korsvejen*, Nyt Nordisk 1995.
- J. Rydahl, *Lærervejledning til Korsvejen*, Nyt Nordisk 1995.

Tavshedens dæmon

I gennemgangen af en af sine egne salmer, Tavshedens dæmon, beskriver Leif Rasmussen her magelighed og passivitet som tidens store fristelser.

Af Leif Rasmussen

Tavshedens dæmon

*Verden spejler sig og glimter,
glimter bag min skærms kvadrat.
Men jeg lever for mig selv.
Ruden lyser, og jeg skimter
billedsne i voldsom fart.
Tavshedens dæmon har besat mit hus.*

*Folk i endeløse rækker,
rækker efter morgendag.
Men jeg lever for mig selv.
Set fra stuens vinduessprækker
må det være andres sag.
Tavshedens dæmon har besat mit hus.*

*U-ret vokser i min stue.
Volden spirer i min karm.
Men jeg lever for mig selv.
Passivt ser jeg andre true -
ingen vilje i min arm.
Tavshedens dæmon har besat mit hus.*

*Angst begynder jeg at ryste,
ryste for den stumme skal.
Men jeg lever for mig selv.
Kun den levende kan trøste -
Jeg har intet andet valg.
Tavshedens dæmon har besat mit hus.*

*Uforklarligt kan jeg sanse,
sanse denne verdens nød.
Og jeg lever, lever selv!
Kristus gennembrød min skanse,
gav den stumme liv for død.
Tavshedens dæmon har forladt mit hus.*

en af tidens store fristelser er magelighed. Ikke nødvendigvis den magelighed, der fører til manglende aktivitet.

Men den magelighed, der giver sig udslag i, at det er nemmere at passe sig selv. Det er nemmere, mere bekvemt ikke at gribe ind, når der er brug for indgreb.

Da Djævelen frister Jesus på toppen af et højt bjerg, peger han på alle verdens riger med al deres herlighed. Denne magt og herlighed kan vindes, hvis Jesus vil tilbede Djævelen.

I dag kunne fortællingen med rette skrives således: Djævelen peger ud over al verdens umenneskelighed, uretfærdighed, nød og elendighed, og siger: "Hold dig fra dette - lad være med at blande dig - pas dit eget, og se så skal du få, hvad du fortjener, Hvis du bare vil holde dig passiv som tilskuer til alle mine "narrestreger", så skal du nok klare dig."

Jo mere vi opdeler vort samfund, jo mere vi lever som enkeltpersoner, jo nærmere kommer vi denne fristelse. Men selv om fristelsen på bjerget ikke fandt sted i denne form, så er hele Jesu virke en protest mod denne holdning. Han tager til genmæle - imod volden, imod uretfærdigheden, imod den menneskelige fornedrelse.

Fortællingen om den barmhjertige samaritan er et tydeligt eksempel på dette, men også den fastetekst, som har inspireret ovenstående salme - Beretningen om Jesu helbredelse af den døvstumme, Mark. 9.17-29.

Den kendte amerikanske samfundsforsker Urie Bronfenbrenner spørger hvorledes man skal be-

dømme værdien af et samfund. Og han svarer selv og siger, det kendes på den ene generations omsorg for den næste.

Vi blander os i dag alt for lidt i hinandens liv. Jeg tænker ikke på utidig indblanding - snagen i andres liv - men rettidig indblanding, som f.eks. når en gruppe mennesker på Århuskanten danner en solidaritetsgruppe omkring den tyrkiske pizzariaejer, hvis butik blev ødelagt af en flok mennesker, der mente, han havde en forkert hudfarve.

Vers 1-3

Men desværre, de fleste gange falder vi for fristelsen - falder ned i sofaen og gør ingenting. Her har vi TV foran os, og på skærmen bliver "virkeligheden" næsten aldrig så påtrængende, at den får mig til at springe op og tage til genmæle. Jeg tror ikke TV-mediet er årsag til vores stumhed, men det kan være et godt billede på den afstand hver af os har til verdens nød.

Hvis skærmen er mit eneste vindue til omverdenen, så vil mageligheden hurtigt sætte spor. Selvom teknikken og sendeforhold intet fejler, så vil min omverdensrudd hurtig flimre og fyldes med sne for mit indre blik. Alt bliver ligegyldigt og tilfældigt, derfor vælger jeg at leve for mig selv. Det betyder både at leve alene, men også at have mig selv som mål, som centrum.

Til sidst kan jeg slet ikke se volden, uretten, for jeg lever viljeløst og sanseløst. Sanseløs vil sige at være uden følelse og dermed medfølelse. Livet er valgt fra.

Tavshedens dæmon

Motown Eb Bb/d Cm7 Eb7/Bb Musik: Hans Holm, 1994

Ver - den spej - ler sig og glim - ter glim - ter bag min skærms kva - drat.

Ab F/a Bb

Men jeg le - ver for mig selv.

Cm G/h Cm7 Cm7/Bb F/a

Ru - den ly - ser, og jeg skim - ter bil - led - sne i vold - som fart.

Ab Abm6 Eb/Bb Bb9

Tavs - he - dens dæ - mon har be - sat mit hus.

Vers 4 og 5

Her sker så et brud med det tidlige. Af uforklarlige grunde oplever mennesket, at livet er ved at glide af hænde. At man kun er en skal, et tomt hylster, som må træffe et afgørende valg for at få livet tilbage. Mennesket opdager, at sig-selv-nok-holdningen udtørre livet, og begynder at sanse omverdenen og opdager, at der er brug for medfølelse. Denne kan kun gives fra den levende.

Men samtidig opdager man også, at man selv har brug for nærhed og trøst. "Den levende" får da en dobbelt betydning i salmen. Det er både mennesket selv, men også den opstandne Kristus. Denne erkendelse kommer dog først i sidste vers, hvor mennesket opdager at han pludselig lever, lever fordi tavshedens dæmon har forladt hans hus, og lever med den åbenbaring, at Kristus har helbredt ham.

Salmen er udgivet af FRIK (Forum for Rytme i Kirken) i hæftet *Fasten*. Det kan købes for 20 kr. ved henvendelse til FRIK, Platanvej 14, 8600 Silkeborg, tlf: 86 80 18 90.

Forslag til brug af salmen

Sammenstil salmen med Halfdan Rasmussens digt *Ikke bødlen* eller TV2's *Den dag, den sommer*:

Ikke bødlen

Ikke bødlen gør mig bange
ikke hadet og torturen
ikke dødens riffelgange
eller skyggerne på muren
ikke natterne når smertens
sidste stjerne styrter ned
men den nådesløse verdens
blinde ligegyldighed.

Den dag, den sommer

Hey Babe, hvor havde du tænkt dig
hvor havde du tænkt dig du skulle hen?
Det regner udenfor, det er bælgravende mørkt
du har mindst hundrede kilometer hjem
Jeg kunne vise dig min frimærkesamling fra
Australien
med samt en helt autentisk bankerot
og jeg har ikke lige netop drømt en vildt
fantastisk drøm
som ville klæde dig uanstændigt godt

Før vi begynder
og jeg får sagt hvad jeg vil sige
så er den dag, den sommer, det liv
pludselig forbi
Før vi fortryder
og hvad er nu også det for noget
så er den dag, den sommer, det liv
pludselig gået

Hey Babe, hvor havde du tænkt dig
hvor havde du tænkt dig du skulle hen?
Jeg har lige givet dig min mest syrede drøm
så kan du ikke bare sådan tage hjem
Du kunne få en rolle i min seneste film
den har et sindssygt spændende komplot
men vi får hinanden under rulleteksterne
til slut
for en gangs skyld ender alting godt

Før vi begynder
og jeg får sagt hvad jeg vil sige
så er den dag, den sommer, det liv
pludselig forbi
Før vi fortryder
og hvad er nu også det for noget
så er den dag, den sommer, det liv
pludselig gået

I min film vil jeg gøre hvad en mand skal gøre
jeg har skrevet ned hvad der skal ske
jeg møder dig tilfældigt i en skudduel
(det er osse noget publikum kan li')

Du sender et af dine mest afvæbnende smil
og i modlys slår du armene omkring
mig og siger at alt det der med pengene og udseendet
betyder overhovedet ingenting

Hey Babe, så skulle den vist være klaret
mens du tænker over tingene kan jeg måske
i mellemtiden hjælpe dig lidt med svaret
Sæt X i rubrikken til højre
under stormende forelskelse og bundløs gæld
de store spørgsmål indtil døden os skiller
de er gratis og dem stiller vi selv

Nyt fra Folkekirkens Pædagogiske Institut

Af Viggo Ernst Thomsen

Seminar om emnet diakoni i konfirmandarbejdet

27.-29. august 1995 i Løgumkloster (tre dage).

Seminaret afholdes i samarbejde med Dansk Diakoniråd. Seminarets formål er at gennemtænke teologisk-pædagogisk diakoniens plads i den kristne børnelærdom og gudstjeneste. Hvad er det fundamentale, elementære og eksemplariske, når det drejer sig om diakoni i konfirmandarbejdet? Kan et diakonalt perspektiv medtænkes i hele konfirmationsforberedelsen.

Oplægsholdere bl.a.: domprovst Karsten Nissen, lektor Nina Tange, landssekretærerne Flemming Jensen og Vibeke Lind, sognepræst Eskil Agger og konfirmandsekretær Marianne Bergsjø, Norge.

Vejlederkursus om kristendomsformidling i børne- og ungdomsarbejdet

Weekend'erne 20.-22. september i Løgumkloster eller 22.-24. november 1996 i København.

Kursets formål er at give deltagerne indblik i, hvordan vejledning er et grundlæggende element for lederuddannelsen i kristendomsformidling. Deltagerne får indblik i, hvordan de selv kan udfylde en vejlederrolle og oplære andre til at være vejledere for frivillige ledere i det kirkelige børne- og ungdomsarbejde.

Kurset udnytter de indvundne erfaringer fra udviklingsarbejdet LUKAS om vejledning i kristendomsformidling, som Folkekirkens Pædagogiske Institut har afviklet i samarbejde med seks folkekirkelige børne- og ungdomsorganisationer i perioden 1994-96.

Kirkepædagogisk Grundkursus

30/9-1/10 og 21/10-22/10 i Løgumkloster og København (fire dage)

Som et forsøg indbyder Folkekirken Pædagogiske Institut i efteråret 1996 til et kompakt kursusforløb i grundlæggende kirkepædagogik. Det er særligt beregnet for folk, som udfører pædagogisk virksomhed i sogne og de kirkelige organisationer uden at have en religionspædagogisk grunduddannelse. Det kan f.eks. være nyansatte sekretærer i børne- og ungdomsorganisationerne og medvirken- de i den indledende og almindelige konfirmationsforberedelse, såsom sognemedhjælpere og organister.

På kurset medvirker stud. theol. Kristian Brogaard, højskolelærer Bodil Lodberg, redaktør Anders Laugesen og universitetslektor Johannes Nissen. Viggo Ernst Thomsen er kursusleder. Emnerne er:

- Hvorfor dåbsoplæring?
- Hvad er kirkepædagogik?
- Bibelbrug og kreativt bibelarbejde.
- Metoder i kirkepædagogikken.
- Signalement af danskerne og deres tro.

Programoversigt kan rekvireres fra instituttet for begge de omtalte kurser og seminaret.

Københavns Stifts- central for Kristen- domsundervisning

Københavns stift har sluttet sig til rækken af stifter, der har en stiftscentral. Formålet med stiftscentralen er gennem information, rådgivning og kursusvirksomhed at styrke kristendomsundervisningen i stiftet.

Stiftscentralen er oprettet i le-
jede lokaler på Religionspædagogisk Center, Frederiksberg, og centrets omfattende samling af materialer til kristendomsundervisning er tilgængelig for Stiftscentralens brugere.

Stiftscentralens leder er sognepræst Finn Vejlgaard, som træffes på stiftscentralen hver onsdag og ellers efter aftale (tlf. 3871 6132).

Ideer og inspiration

*Under rubrikken **Ideer og Inspiration** bringer vi gerne indlæg fra præster, undervisere og menigheder, der vil give ideer og erfaringer videre. Også fra Folkekirken Skoletjeneste rundt omkring i landet bringer vi gerne ideer og inspiration.*

Teenagere og tro

Finn Kier-Hansen (red.), Mads Kamp Hansen, Søren Roulund-Nørgaard
Forlaget SALT, Lemvig 1995,
173 sider.

Denne bog er blevet til på grundlag af en stor spørgeskemaundersøgelse af 1300 danske unge mellem 13 og 16 år i oktober 1994, foretaget af folk med baggrund i frikirker (metodister og baptister). Resultatet blev en ganske fortrinlig og velskreven rapport, der samtidig kan læses som en generel indføring i forskning omkring danske unge og deres forhold til kirke og religion. Forfatterne præsenterer ikke kun deres egne undersøgelser, men fremlægger en overblik over alle de undersøgelser om emnet, der hidtil er foretaget, ledsaget af en meget fyldestgørende litteraturoversigt.

Især må man fremhæve, at forfatterne ikke kun interesserer sig isoleret for de unges religiøsitet, men at dette spørgsmål er indfældet i en meget informativ og bred redegørelse for de unges livssyn, livsstil og livsbetingelser.

Til trods for forskelle i målsætning og udgangspunkt viser denne undersøgelse mange paralleller til den samtidige evaluering af Konfirmand 2000, f.eks. når man ser på, hvordan de unge oplever en gudstjeneste (tabel s. 165) eller deres tro på Gud (s. 74). Selvom undersøgelsens resultat, at der nok er megen religiøsitet, men ikke megen kirkelighed blandt unge, næppe vil overraske nogen, så er bogen dog med sine mange detaljerede undersø-

gelser og fremlæggelse af ellers ret vanskeligt tilgængeligt materiale både spændende læsning og vigtig information for alle, der beskæftiger sig med undervisning af unge.

Bogen giver sober og solid information, den undgår falsk og oppustet videnskabelighed og kan derfor læses med udbytte både af fagfolk, men også af alle andre, der interes-

serer sig for emnet. Selvom man til tider kan synes, at stilen er lidt for snakkende og populariserende, er bogen et imponerende stykke arbejde. Man kan kun undre sig overfor, hvorfor sådanne undersøgelser aldrig er foretaget i folkekirkeligt regi.

Anmeldt af Eberhard Harbsmeier

Eksempel på bogens tabel-materiale:

25. Tænk på sidste gang du var i kirke. Kryds af, hvor enig du er i følgende udsagn:

3,5% af besvarelserne angav med kryds, at de aldrig havde været i kirke

Udsagn om oplevelserne i kirken	meget enig	enig	uenig	meget uenig	ved ikke
Det var dejligt at synge	7,2	30,3	30,8	16,8	14,9
Jeg kedede mig under prædiken	35,8	38,8	13,7	4,9	6,8
Der var ikke andre på min egen alder i kirken	10,4	16,4	42,1	21,1	10,0
Jeg bad med på bønner	12,7	33,7	23,5	21,0	9,1
De andre i kirken tog godt imod mig	15,1	40,4	11,1	4,4	29,1
Der var ingen, der lagde mærke til mig	7,7	19,9	36,8	12,9	22,7
Det var en spændende prædiken	4,0	11,8	36,3	37,4	10,6
Jeg forstod alt, hvad der skete under gudstjenesten	6,5	20,3	41,6	22,0	9,6
Gudstjenesten var for lang	37,6	35,8	12,9	5,2	8,5
Der var ikke ret mange mennesker i kirken	13,8	25,7	34,1	17,6	8,7
Musikken til salmerne og sangene lød godt	9,1	31,1	26,8	20,5	12,6
Jeg sad bekvemt	6,1	24,2	33,8	17,3	18,6
Det var en højtidelig oplevelse	7,9	21,8	30,2	21,4	18,7
Jeg glæder mig til næste gang, jeg skal i kirke igen	2,4	10,7	32,2	37,1	17,6
Det præsten sagde, kunne jeg bruge til noget	4,6	17,8	32,3	23,4	21,9
Gudstjenesten var gammeldags	21,5	29,7	20,5	8,0	20,3

26. Hvis du skal gå til noget i din fritid, hvor vigtigt er følgende ting for dig

Udsagnet om fritidsaktiviten	meget vigtigt	noget vigtigt	lidt vigtigt	slet ikke vigtigt	ved ikke
at være sammen med mine venner	66,6	22,9	8,7	1,2	0,6
at lære noget nyt	51,1	35,8	11,2	0,5	1,4
at kunne snakke med en voksen	28,1	33,1	28,7	6,9	3,1
at det ikke er dyrt	18,4	21,8	36,4	14,5	8,9
at der sker mange forskellige ting hele tiden	35,5	33,3	22,4	3,4	5,5

Trons pedagogik

Björn Wiedel

Verbum, Stockholm 1994

196 sider

Det er en gammel indsigt, at troen ikke kun har en intellektuel kundskabsmæssig side, men også – og først og fremmest har noget med følelser og oplevelser at gøre. Den toneangivende danske religionspædagogik har deraf draget den slutning, at pædagogik ikke kan sigte til tro, for den kan man ikke opdrages til.

Denne bog, der står i en mere psykologisk orienteret svensk tradition, drager den omvendte slutning: Der må være en speciel troens pædagogik, der kan vejlede i tro, en pædagogik, der kan kortlægge, hvordan et menneske kommer til tro. Det er en pædagogik, der satser ikke på viden og kundskab eller traditionen, men på følelser og den personlige udvikling. Pædagogik bruges her i en meget vid betydning: Det er ikke kun det, der foregår i skolen eller i en undervisningssituation, men pædagogik er alt, hvad der påvirker et menneske, hvad der får dets tro til at vokse. Undervisningens mål er at fremme en vækst- og modningsproces, et religiøst liv, som Gud har nedlagt i ethvert menneskes væsen.

Det er altså ikke en kristen "lære", men menneskelig religiøsitet, der er bogens tema. Og derfor er det naturligt, at bogen tager sin udgangspunkt i religionspsykologiske betragtninger, efterfulgt af betragtninger omkring teologisk/

bibelsk og „humanistisk“/moderne menneskesyn. Ikke overraskende kommer forfatteren til den konklusion, at det bibelske budskab godt kan forenes med det moderne ideal om det myndige, selvstændige menneske.

Bogens styrke er dog ikke disse meget generelle og meget rigtige teologiske betragtninger, men bogens to hovedafsnit, der søger at skildre menneskets religiøsitet ud fra et udviklingspsykologisk og ud fra et forståelsesperspektiv. Troens rødder hos barnet ligger i det, barnet "kender", når det tolker det der sker omkring det, i det, barnet "ser" og i det, barnet "hører" (s. 60), og vi bliver nu ledt gennem de forskellige livsaldres specifikke religiøsitet og deres problemer. Også afsnittet om "forståelsen" ligger på et psykologisk plan, idet hovedvægten ligger på at forståelse ikke er noget intellektuelt, men en indleven og en indføling, en "personlig forståelse", der skal gennemgå både bearbejdelse, erfaring og følelser.

Bogens sidste afsnit handler om de praktiske konsekvenser for undervisningen og dens metoder. Den psykologiske tilgang udelukker ikke anvendelsen af bibelsk stof, men metoden i bibelstudiet lægger vægt på, at „alle fem sanser“ kommer til deres ret: Der er fortælling, der er gruppearbejde, dramatisering, temasamtaler, brug af billeder, anvendelse af lyd. Målet er at skabe en atmosfære af tryghed, hvor troens vækst kan trives.

En god og let læselig indføring i en religionspsykologisk orienteret pædagogik. Selvom dette synspunkt i Danmark ikke har nær så

stor en tradition, kan det være meget lærerigt og givende, at læse og lade sig inspirere af denne bog. Der er efterhånden også her i landet større åbenhed for denne tilgang.

Den, der vil læse denne bog som en indføring, vil dog blive genert af en stor mangel: Bogen nævner undervejs mange navne af berømte religionspsykologer og omtaler deres teorier: Sundén, Erikson, Jung, Fromm og mange andre. Men mange af de omtalte dukker ikke op i litteraturlisterne! Det gør arbejdet med bogen for den mere fagligt interesserede lidt besværligt.

En god bog til studiekredsarbejde om dette emne, men for fagfolk måske lidt for generelt og upræcis i henvisningerne.

Anmeldt af Eberhard Harbsmeier

Mødet mellem religionerne

Henning Nørhøj:

Materialecentralen/Religionspædagogisk Center

104 sider - 125 kr.

Der sidder en hindu-guru på et betonfundament med et vindblæst trækors på toppen. Henover himlen flyver et passagerfly, og månen er tæt på ny. Der ser øde og vindblæst ud, men alligevel er der en moske-lignende bygning bagved det vindblæste korsmonument. Hinduen ser ud mod horisonten.

Dette er Thomas Rings forsideillustration til Henning Nørhøjs se-

neste bog *Mødet mellem religionerne*.

Det er en flot illustration af det, bogen vel i grunden drejer sig om: den moderne verden, hvor afstandene – både fysisk og åndeligt – er blevet kortere. En verden, hvor vi må forholde os til, at vores nabo er muslim, vores kollega er hindu, vores bedsteforældre er kristne, og vore børn leger med det hele.

Bagsiden af bogen er næsten identisk med forsiden: korsmonumentet i centrum i en øde verden, – men nu uden hindu og moske.

Bogen er et godt oplæg til debat. De første afsnit, som er historisk og systematisk karakter, virker ikke som tørt stof til indledning. Nørhøj præsenterer flere forskellige – og indbyrdes modstridende – synspunkter om begrebet religion. Bogen "taler" med sig selv allerede fra starten, og får læseren til at "tale" med. Man får denne fornemmelse af dialog, fordi Nørhøj lader de enkelte synspunkter tale for sig selv i lange direkte citater. En form, der føres gennem hele bogen.

Bogen rummer herved en god samling tekster, som i særdeleshed foldes ud i afsnittet: „Temaer i religionsmødet“. Her findes udtalelser fra hver af de store verdensreligioner, hinduismen, buddhismen, islam, jødedom, kristendom, og det, som Nørhøj kalder nyreligiositet. Det sidste er jo i sig selv en ordentlig mundfuld, for hvad dækker det begreb egentlig?

Nørhøj lader New-Age-magasinet „Nyt Aspekt“ og den teosofiske bevægelse „Society for Maitreya Theosophy“ være det, der repræsenterer nyreligiositet. Mener for-

fatteren måske New Age i stedet for nyreligiositet, eller hva'?

Netop samlingen af forskellige tekster gør bogen velegnet til undervisningsbrug. Tekststykkerne er ikke længere eller vanskeligere, end de sagtens kan bruges direkte i undervisningen.

Teksterne er samlet i to centrale – i hvert fald set ud fra et kristent synspunkt – temaer: synet på verden og synet på Jesus. Synet på verden er et centralt tema i alle religioner, så det er et vældig godt tema at arbejde med og samtale om. Jesus er ikke en central i andre religioner end i kristendommen – heller ikke selvom de andre religioner udtaler sig om ham. Men set udfra et kristent synspunkt er det selvfølgelig interessant at vide noget om andres mening.

Så hvis man vil samtale eller skabe dialog omkring emnet Jesus, bliver det udfra kristne præmisser, hvilket også er i orden, hvis samtalepartnerne er enige om det. Eller brænder for emnet. Nørhøj lægger dog ikke skjul på, at han skriver ud fra et kristent synspunkt. Det synes jeg egentlig styrker bogen, – så lægger den i hvert fald ikke i forlængelse af mængden af religionsfænomenologiske og systematiske værker.

For vil man dialog, kræver det engagement, og ikke kun tørre facts. En god samtale bliver kun til, hvis man brænder for det, man taler om. Men i religionsdialog skal man passe på med, at ens eget engagement lukker af for dialog. Hvis man er for stiv eller påståelig – eller vil forkynde, så bliver det problematisk at føre dialog.

Jeg synes, det er lykkedes langt henad vejen for Nørhøj at føre dialog. Formen i sig selv er, som nævnt, dialog. Men bare en lille ting, som at skrive om „samtalen mellem religionerne og kristendommen“ (s. 85) gør, at hele projektet er kort sekund tabes, for her er der så meget værdiladning, at det er lige ved at virke nedladende på "religionerne".

Endelig er der en god ordforklaring i bogen. Det er dejligt, når en forfatter husker det. Især når bogen kan bruges – og tænkes brugt til undervisning. Og ganske uundværligt, hvis man gerne vil have elverne/de studerende til at tale med. Det er jo i grunden begyndelsen på en god dialog – en dialog med verden.

Anmeldt af Else Najbjerg

Kirke – år 2000.

Indføring i kirkekundskab

Peter Lodberg og Gerhard Pedersen

Unitas Forlag

176 sider, illustreret. Kr. 148,-

Bogens bagside sætter en række provokerende spørgsmål op: Hører kirken med til kristendommen? Er kirken en ansættelsesanstalt for præster, så de kan levere de traditionelle ritualer ved livets knudepunkter? Er kirken en institution, som magthaverne har opfundet for at slå mønt på kristendommen og holde styr på folkets religion?

Bogen starter med at konstatere, at den religiøse interesse er stigende i det danske samfund, men samtidig går denne religiøse interesse udenom kirken. Imidlertid går vi nu mod et nyt årtusinde. Hvordan vil kirkens rolle da være? Vil kirken få en ny mulighed for at gøre sig gældende i samfundsdebatten – eller vil den fortsat være den "fjerne kirke"?

Forfatterne gennemgår nu selve kirkebegrebet i nytestamentlig belysning. Et fællestræk i Ny Testaments forskellige kirkeopfattelser er, at *„den er det sted, hvor gudsrigets nærhed bliver synlig i fællesskabet omkring forkyndelse, dåb, nadver og solidaritet med de fattige. denne kirke finder sit udtryk i den lokale menighed såvel som i kirkerne på regionalt og universelt plan.“* (s. 41).

I afsnittet „Fra huskirke til statskirke“ gennemgås den historiske udvikling frem mod den danske folkekirkeordning, som derpå skil-

dres nøje og præcist. Kirkens gudstjeneste og dens kilder, dvs. bibel, salmebog og bekendelse omtales.

Endelig skildres udviklingen i selve kirkerummets udformning og væsen. Det nye kirkerum signalerer åbenhed og imødekommenhed, konstaterer Peter Lodberg og Gerhard Pedersen.

Efter læsningen sidder man tilbage med spørgsmålet, om kirken virkelig kan realisere sit væsen og sin mening at være en kirke for mennesker i et nyt årtusinde. Forfatterne er ikke i tvivl om, at det spørgsmål kan kun besvares igennem kirkefolkets tro, vågenhed og engagement.

Peter Lodberg, lektor ved Århus universitet og Gerhard Pedersen, rektor for pastoralseminariet i Århus har givet os en letforståelig og udfordrende håndbog om den danske folkekirke. Velegnet til studiekredse og undervisning.

Anmeldt af Henning Nørhøj

Prædikener fra i går til i morgen. En postil over 2. tekstrække

Red. Sabine Bech-Hansen, Peter Hedegaard og Henrik Wigh-Poulsen

Forlaget Anis

302 sider - kr. 298,-

Denne nye prædikensamling indeholder prædikener til hele kirkeåret. Meningen med samlingen er at afspejle tendenser i 90'ernes prædiken. Som det gælder de fle-

ste prædikensamlinger fra 1980'erne som f.eks. „Tidens fylde“ og „Høje tider“ er også denne samling udtryk for en udstrakt brug af film og skønlitteratur, mens situationer fra dagliglivet og eksempler på det, der er vores daglige erfaringsverden næsten ikke kommer til orde. Hertil kommer, at det tekstnære og den teologiske soliditet er trådt i baggrunden (forlagets egen pressemeddelelse).

For mig er en prædiken evangeliet talt og tolket ind i en bestemt situation. Prædiken er prædiken i nuet. Derfor skal prædiken være evangeliet forkyndt i opgør, til udfordring og frigørelse. Er det ikke den slags prædikener, vi har brug for - nu?

Anmeldt af Henning Nørhøj

Kirkens Undervisning 2/1996

I det næste nummer af Kirkens Undervisning vil temaet være Det evige liv. Deadline til nummeret er den 10. april. Redaktionen modtager gerne artikler, anmeldelser og undervisningseksempler til videreformidling.

- er et tidsskrift til inspiration for alle i kirkens forskellige former for undervisning.
- praktisk hjælp til det pædagogiske arbejde i menigheden og det kirkelige børne- og ungdomsarbejde.
- undervisningsmodeller til brug for børn, unge og voksne.
- forslag til andagter og gudstjenester
- teologisk-pædagogisk information.
- anmeldelser og omtale af nye undervisningsmaterialer og litteratur med relevans til det pædagogiske arbejde i kirke og menighed.

Udgivet af EPS

Evangelisk Pædagogisk Samvirke, som er en sammenslutning af en række folkekirkelige organisationer, der er involveret i kirkens forkyndelse og undervisning.

Medlemmer af EPS

Dansk Bibelskole. Dansk Missionsråd. De samvirkende Menighedsplejer. Det danske Bibelselskab. Diakonhøjskolen. Diakonissehuset Sankt Lukas Stiftelsen. Diakonissestiftelsen. FDF/FPF. KFUK-spejderne i Danmark/De grønne pigespejdere. KFUM og KFUK i Danmark. KFUM-Spejderne i Danmark. KFUMs Idrætsforbund i Danmark. Kirkefondet. Kirketjenesten i Danmark. Menighedernes Daginstitutioner. Sammenslutningen af Indre Missions skoler. Unge Hjem Bevægelsen i Danmark.

Redaktion

Henning Nørhøj (ansv.),
Arne Kristoffersen, Eberhard Harbsmeier
og Mette Geil.

Sats og layout: Mariann Anderson
Omslag: Mariann Anderson
Vignetter: Leo Scherfig
Tryk: Special-Trykkeriet Viborg a-s

Abonnement

Årsabonnement (4 numre)
kr. 125,-. Løssalg kr. 30,-
Giro 8 05 53 51.

Henvendelse

Adresseændringer bedes meddelt Avispostkontoret. Husk ved alle henvendelser at opgive abonnements-nummeret, som står opført sammen med adressen på bladets bagside.

Religionspædagogisk Center
Frederiksberg Allé 10 A
1820 Frederiksberg C
Tlf.: 31 24 92 50 (kl. 10-16)

Religionspædagogisk Centers formål er at være til rådighed for såvel hjem, kirke og skole, hvad angår dåbsoplæring og kristendoms-undervisning.

- Udstillinger, kataloger og pædagogisk vejledning.
- Udlejning af film og bogkufferter.
- Salg af bøger og AV-materialer.

Videofilm med undervisningsmateriale

Brødrene Løvehjerte

Filmen efter Astrid Lindgrens verdensberømte roman handler om de to brødre Løvehjerte, der begge dør som børn. Storebror har lovet sin lillebror, at døden er smukkere end livet. Begge brødre kommer til landet Nangijala, men ikke alt er smukt og godt.

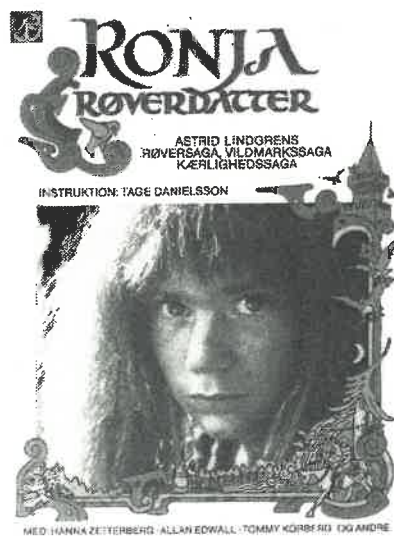
Temaer: Døden/livet. Det gode/det onde. Paradis.
Velegnet til juniorarbejde og konfirmationsforberedelse.
Svensk tale med danske undertekster. Spilletid: 102 minutter.

Ronja Røverdatter

En filmatisering af Astrid Lindgrens roman. Røverhøvdingen Mattis troede, at hans datter Ronja skulle blive ny røverhøvding, og hans slægt i fremtiden skulle være den mægtigste, men det skulle gå anderledes.

Temaer: Venskaber og forsoning.
Velegnet til børne- og juniorarbejde og konfirmationsforberedelse.
Dansk fortæller, danske undertekster.
Spilletid: 125 minutter.

Med hver film følger et nyt, gratis undervisningsmateriale, der er udarbejdet af sognepræst Kaj Mogensen.

Ved en aftale med Metronome Video A/S kan videofilmene købes gennem Religionpædagogisk Center og på lovlig vis benyttes til undervisningsbrug etc.

Pris pr. film: kr. 825,- ekskl. porto

 Religionspædagogisk Center

Frederiksberg Allé 10A, 1820 Frederiksberg C, Tlf. 31 24 92 50